

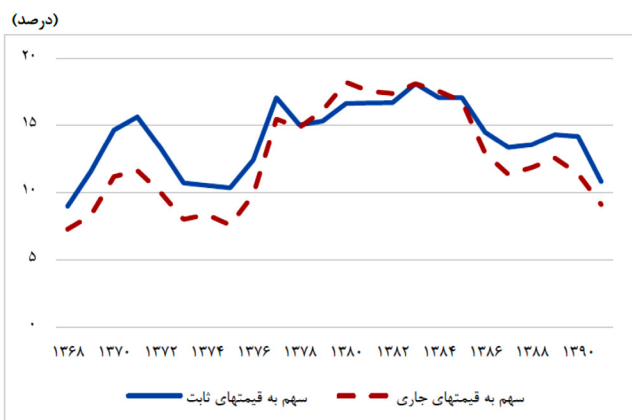
خروج نسبی سرمایه‌گذاری‌ها از بخش صنعت و معدن و تمایل به سایر بخش‌های اقتصاد ایران

تهیه کننده: علیرضا عظیمی،

رئیس دانشگاه جامع علمی کاربردی صنایع لاستیک ایران

در یک دوره ۲۳ ساله، از سال پس از توقف جنگ تحمیلی تا سال ۹۱، نشان می‌دهد. در طی این دوره زمانی، بجز نزول هلی مقطعی در سال‌های ۷۴، ۸۵ و ۸۶، روند سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و معدن صعودی بوده است، تا این‌که در سال ۹۱ در پی بحران ارزی و تشدید تحریم‌های اقتصادی، به شدت کاهش یافته است. روند افزایشی در دوره زمانی یاد شده ممکن است موجب این تصور شود که طی سال‌های گذشته بخش صنعت و معدن وضعیت سرمایه‌گذاری مناسبی داشته است، در صورتی‌که اگر سهم این بخش از کل سرمایه‌ی ثابت ناخالص تشکیل شده در اقتصاد ایران بررسی و مقایسه شود، مشخص خواهد شد که این بخش در طی زمان در حال ضعیف شدن بوده است. نمودار (۲) که سهم

نمودار ۲. سهم بخش صنعت و معدن از کل تشکیل سرمایه ثابت ناخالص

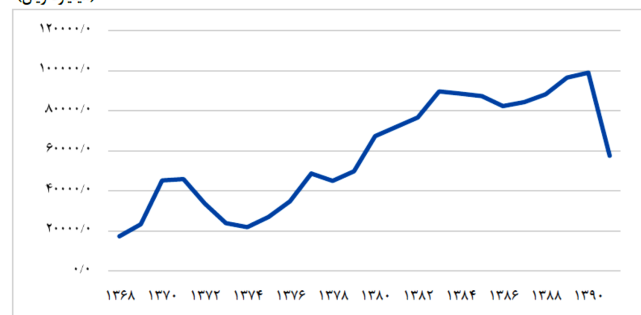

مأخذ: آمار بانک مرکزی، آمار حساب‌های ملی سالانه.

صنعت به عنوان موتور رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری به عنوان نیروی محرکه و پیشبرنده‌ی آن از مهمترین موضوعات اقتصادی یک کشور به شمار می‌آید. توان تولید و رشد پایدار صنعت چسبندگی بسیار نزدیک و اجتناب‌پذیری به سرمایه‌گذاری دارد. به دلیل اهمیت زیاد این ارتباط، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در گزارشی به شماره‌ی ۱۴۷۱۷ چشم انداز سرمایه‌گذاری صنعتی در ایران را بررسی و برای برنامه‌ی ششم توسعه سیاست‌هایی را خاطرنشان کرده است. طبق این گزارش، سرمایه‌گذاری‌ها به طور نسبی از بخش صنعت و معدن خارج شده و به سایر بخش‌های اقتصاد کشور تمایل پیدا کرده است. گزیده‌ی خلاصه شده از شواهد گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی که منجر به چنین نتیجه‌ی شده به شرح زیر است:

نمودار (۱) روند سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و معدن را

نمودار ۱. روند تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در بخش صنعت و معدن به قیمت‌های ثابت ۱۳۸۳ (میلیارد ریال)

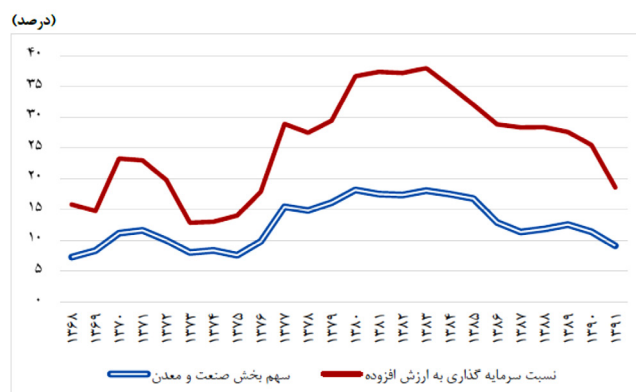
مأخذ: بانک مرکزی، آمار حساب‌های ملی سالانه و نماگرهای اقتصادی.

بخش از کل اقتصاد ایران را در پی داشته است. این موضوع به خوبی در روند نزولی سهم این بخش دیده می شود که از سال ۱۳۸۴ شروع شده و در سال ۱۳۹۱ به کمترین میزان رسیده است. بنابراین، به طور نسبی در بخش صنعت و معدن سرمایه گذاری کافی صورت نگرفته و به دنبال آن توان تولید به تدریج کاهش یافته است.

لازم به توضیح است که در نمودار (۳) سهم بخش صنعت و معدن از تولید ناخالص داخلی برحسب مقادیر جاری حساب شده است. اگر این سهم بر حسب قیمت های ثابت حساب شود (یعنی ارزش افزوده بخش صنعت و معدن بر حسب قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳ بر تولید ناخالص داخلی به قیمت های ثابت سال ۱۳۸۳ تقسیم شود)، آنگاه شاهد روند افزایشی سهم این بخش خواهیم بود. این تفاوت نشان می دهد که بخش صنعت و معدن بر حسب مقادیر حقیقی سهم بیشتری از کالاها و خدمات را در اقتصاد ایران تولید کرده است و روند نزولی سهم آن بر اساس قیمت های جاری حاکی از آن است که قیمت کالاهای صنعتی در مقایسه با قیمت سایر کالاها و خدمات در اقتصاد ایران کمتر افزایش یافته است. این موضوع می تواند به این دلیل باشد که در مقایسه با افزایش قیمت کالاهای غیرقابل مبادله در اقتصاد ایران، مانند بخش مسکن، قیمت نسبی در بخش صنعت و معدن کاهش یافته است، زیرا کالاهای وارداتی همواره رقیب تولیدات این بخش هستند و بجز برخی حوزه های انحصاری و محدود شده این بخش، مانند خودرو و امثال آن، عملاً بخش صنعت و معدن در معرض رقابت با کالاهای وارداتی است و امکان افزایش قیمت تولیدات آن متناسب با سایر بخش ها، مانند خدمات؛ مسکن و مستغلات، وجود ندارد. مجموع این عوامل باعث شده است که قیمت های نسبی در بخش صنعت و معدن کمتر از سایر بخش ها در اقتصاد ایران افزایش یافته و در بخش زیادی از سال های گذشته شاهد کاهش سهم آن

بخش صنعت و معدن از کل سرمایه گذاری های صورت گرفته در اقتصاد کشور در طی سال های ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۱ را نشان می دهد، ثابت می کند سهم صنعت و معدن از کل سرمایه گذاری ها در اقتصاد ایران بعد از سال ۱۳۸۴ نزولی بوده است. طبق این نمودار سهم بخش صنعت و معدن از اقتصاد ایران از ۱۸ درصد در سال ۱۳۸۳، که بالاترین سهم در سال های پس از جنگ تحمیلی است، به ۱۱ درصد در سال ۱۳۹۱ کاهش یافته است. این روند به معنای خروج تدریجی سرمایه گذاری از بخش صنعت و معدن و تمایل به سایر بخش های اقتصاد ایران است. تداوم این روند، ضعیف شدن بخش صنعت و معدن و کاهش توان تولید آن را در پی دارد. نمودار (۳) نسبت سرمایه گذاری به ارزش افزوده بخش صنعت و معدن را در کنار سهم ارزش افزوده این بخش از کل تولید ناخالص داخلی نشان می دهد. از این نمودار به خوبی مشخص است که نسبت سرمایه گذاری به ارزش افزوده بخش صنعت و معدن از ۳۸ درصد در سال ۱۳۸۳ به ۱۹ درصد در سال ۱۳۹۱ کاهش یافته که یک کاهش مداوم و معنادار است. بدین معنا که در طی زمان به نسبت ارزش افزوده این بخش، سرمایه گذاری کافی در آن صورت نگرفته و این موضوع در بلندمدت کاهش سهم ارزش افزوده این

نمودار ۲. نسبت سرمایه گذاری به ارزش افزوده و سهم ارزش افزوده بخش صنعت و معدن از تولید ناخالص داخلی

مأخذ: آمار بانک مرکزی، آمار حساب های ملی سالانه.

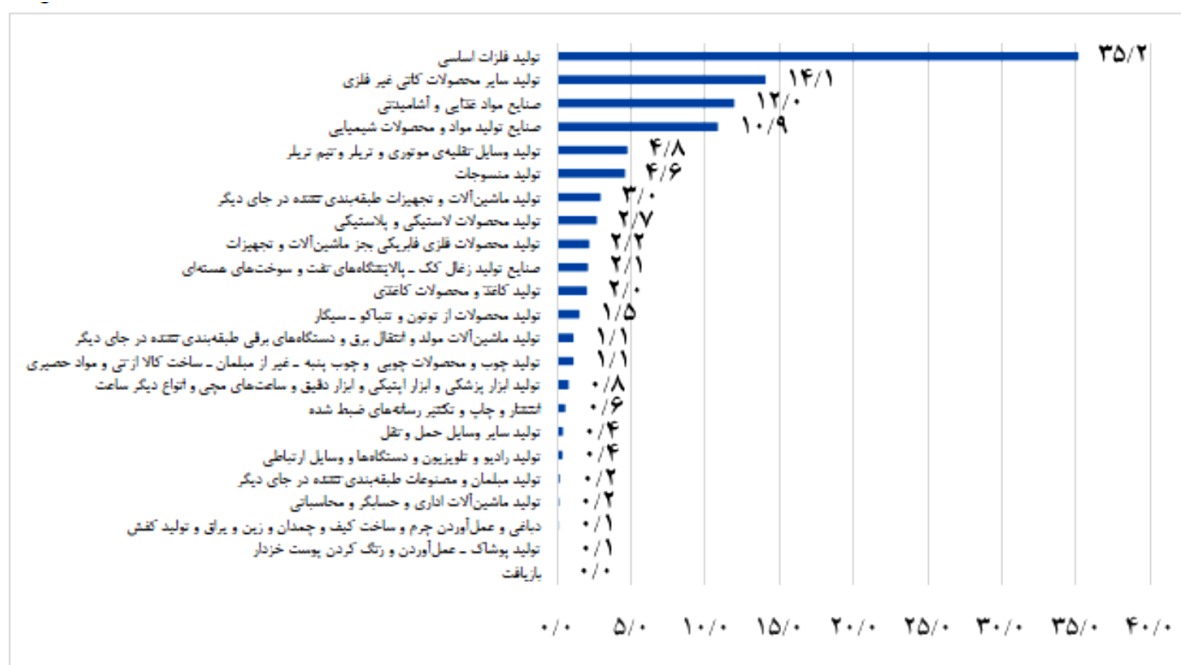
بلشیم

رهایی از وابستگی صرف به صادرات نفتی اهمیت بسیار بالایی دارد، اما از یک سو به دلیل سرمایه بر بودن، قابلیت اشتغال زایی بالایی ندارند و از سوی دیگر، توسعه‌ی متوازن ایجاد می‌کند که سایر صنایع - که در واقع تکمیل‌کننده‌ی حلقه‌های پیوند بین نخایر و منابع طبیعی با فعالیتهای سایر بخش‌های اقتصادی هستند- نیز توسعه یابند. این موضوع نیازمند اصلاح نگرش‌های موجود و تغییر نگرش دربارهی بخش صنعت و معدن در سیاست گذاری‌هاست.

یافته‌های گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی نشان می‌دهد که ترکیبی از سیاست‌های نامناسب ارزی، سیاست‌های نامناسب پولی و بانکی و کاهش نسبی هزینه‌های عمرانی در طی یک دهه‌ی گذشته سبب شده است سهم بخش صنعت از کل سرمایه‌گذاری‌ها در اقتصاد ایران کاهش یابد.

نمودار (۴) نشان می‌دهد سرمایه‌گذاری در درون بخش صنعت ایران توزیعی بسیار نامتوازن داشته است. بیش از یک سوم سرمایه‌گذاری در این بخش در صنعت تولید فلزات اساسی صورت گرفته و بعد از آن، با فاصله‌ی زیاد، صنایع تولید کانی غیرفلزی، موادغذایی و آشامیدنی و صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی قرار دارد. این وضعیت حاکی از آن است که سرمایه‌گذاری در بخش صنعت ایران بسیار متمرکز بر صنایع فلزی و صنایع کانی غیرفلزی بوده که مبتنی بر نخایر معدنی است. این سیاست و الگوی سرمایه‌گذاری نشان از ضعف شدن سایر صنایع در ایران دارد، زیرا با تداوم این وضعیت، به تدریج این گروه از صنایع جایگاه خود را از دست می‌دهند. اگرچه صنایع مبتنی بر بخش معدن با توجه به وفور و تنوع نخایر معدنی کشور و به منظور

نمودار ۴. سهم فعالیت‌های مختلف از کل تشکیل سرمایه ثابت در کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر برحسب کدهای دو رقمی ISIC

مأخذ: محاسبات براساس مرکز آمار ایران، نتایج آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر، ۱۳۹۲.